

Sveučilište u Zagrebu
Filozofski fakultet
Odsjek za psihologiju

**ISPITIVANJE SAMAČKOG ŽIVOTA ŽENA
KAO OSOBNOG IZBORA I KAO NAMETNUTOG STATUSA**

Diplomski rad

Romana Bićan

Mentor: Dr.sc. Željka Kamenov

Zagreb, 2007.

SADRŽAJ

UVOD	1
<i>Samački život žena</i>	1
<i>Tko postaje samac?</i>	3
<i>Dvodimenzionalni model tipova privrženosti u odrasloj dobi (Bartholomew, 1990.)</i>	5
<i>Nalazi istraživanja o manifestacijama različitih stilova privrženosti u ljubavnim vezama</i>	7
<i>Atribuiranje samačkog statusa</i>	9
<i>Atribucijski stil</i>	10
CILJ I PROBLEMI ISTRAŽIVANJA	13
METODA	14
REZULTATI	16
<i>Samaštvo kao izbor i kao prisila</i>	16
<i>Atribuiranje samaštva</i>	18
<i>Zadovoljstvo samačkim životom</i>	19
RASPRAVA	21
ZAKLJUČAK	32
LITERATURA	33

Ispitivanje samačkog života žena kao osobnog izbora i kao nametnutog statusa Singlehood of women as personal choice or as imposed status

Romana Bićan

Sažetak

Cilj ovog ispitivanja je bio utvrditi postoje li individualne razlike između žena koje žive samačkim životom jer je samaštvo njihov izbor i žena koje žive samačkim životom jer su na to prisiljene. Pretpostavka je da se sudionice u ove dvije grupe razlikuju prema izgrađenim stilovima privrženosti, načinu na koji atribuiraju razloge samaštva te prema zadovoljstvu stilom života. Također je razlika ispitana u odnosu na vrijeme u kojem pretpostavljaju da bi mogle započeti ljubavnu vezu. U istraživanju, koje je provedeno u Bjelovaru, sudjelovalo je 65 ispitanica starosti od 20 – 49 godina.

U grupi žena koje žive samačkim životom je uočeno odstupanje u zastupljenosti pojedinih stilova privrženosti u odnosu na opću populaciju. Manja je zastupljenost sigurno privrženih, veća zastupljenost odbijajuće privrženih dok u slučaju zaokupljene privrženosti najveća odstupanja postoje ovisno o tome smatraju li sudionice da im je samaštvo nametnuto ili ga same biraju. U grupi sudionica koje biraju samaštvo je značajno manje onih zaokupljene privrženosti, a u grupi koja je na samaštvo prisiljena je više sudionica zaokupljene privrženosti nego što je u općoj populaciji. Razlike postoje i u načinu atribuiranja razloga samaštva. Sudionice koje biraju samaštvo razloge atribuiraju internalnije i kao podložnije kontroli dok na dimenziji stabilnosti nije pronađena razlika. U pogledu zadovoljstva samačkim životom pokazalo se da je u grupi koja bira samaštvo više zadovoljnijih samačkim životom, dok je u grupi koja je na samaštvo prisiljena više nezadovoljnih. U obje grupe sudionice ne smatraju da će zauvijek ostati same i motivirane su za započinjanje veze, ali ne žele započeti vezu s muškarcem koji ne zadovoljava njihova očekivanja. Razlika u pogledu procijenjenog vremena u kojem smatraju da bi mogle započeti vezu nije značajna, ali sudionice koje biraju samaštvo daju procjene u dužim vremenskim intervalima.

Summary

The aim of this study was to determine is it possible to differentiate women who are single by their own choice and women who are single because they cannot find partners. The assumption was that they could be differentiated by attachment style, by attribution of reasons of singlehood, by satisfaction with singlehood and estimated time in which they could start love relationship. Participants were 65 women, living in Bjelovar, between the age of 20 and 49 .

In group of women who are single there is less participants with secure attachment style than it is in population and there is more women with avoidant attachment style. In group of women who are single by their own choice there is less with preoccupied attachment style than it is in general population. In group who are single because they

cannot find partners there is more of preoccupied attachment style than it is in general population sample.

Participants who are single by their own choice tend to give more internal and more controllable attributions of reasons of singlehood. There is no difference in attributions of stability of reasons of singlehood between groups. In group of participants who are single by their own choice there are more who are satisfied with their status. In both groups participants do not expect to be single for good and they tend to start love relationship, but not with men who do not meet their expectations. Differences between estimated time in which they could start relationships are not significant but participants who are single by their own choice tend to give longer time intervals.

Ključne riječi: samaštvo, stil privrženosti, atribuiranje razloga samaštva, zadovoljstvo životom

Key words: singlehood, attachment style, locus of control, attributions of singlehood, satisfaction with life

UVOD

Samaštvo se kroz povijest bilježilo tek kao rubna pojava koja se ograničavala na udovice i isključene iz društva, ali ono danas postaje svjetski trend. Veća tolerancija prema alternativnim životnim stilovima, aktivniji društveni i seksualni život koji je samcima dostupan čine samački život privlačnijim. Promjene u društvu su uzrokovale i promjene u javnim stavovima. Kao rezultat se javilo povećanje populacije samaca u svim kulturama.

Usporedbom podataka iz Popisa stanovništva u Republici Hrvatskoj o veličini kućanstava s obzirom na broj članova, u posljednjih se četrdeset godina ovakav trend uočava i u nas. Udio samačkih kućanstava se povećao za 30 % (Lipovšćak, 2004). Od ukupno 307 089 samačkih kućanstava, odnosno toliko osoba, 34 % muškaraca, a 66 % žena živi samo. Ovakva analiza je samo procjena točne zastupljenosti samaca jer se o samačkom statusu zaključuje posredno – preko broja samačkih kućanstava. Život u samačkom kućanstvu nužno ne isključuje postojanje intimne veze. Nešto točniji pokazatelj je istraživanje INED-a (Institut National Etudes Démographiques) u kojem se ispitanike neposredno pitalo o bračnom stanju. U uzorku 5000 ispitanika starosti od 29 do 49 godina, 29,4 % muškaraca i 26,7 % žena se izjasnilo da ne živi u paru (Kaufmann, 1993).

Samački život žena

Premda je porast populacije samaca očigledan, a samaštvo se prakticira kao alternativan način života, još je u velikoj mjeri prisutan utjecaj negativnih stavova. Velik dio društva izbor da se ostane sam promatra kao različit ili devijantan, što je naročito izraženo u slučaju žena. Prema Yankelovichevom istraživanju (1981; prema Perlmutter i Hall, 1992) još 1957. godine je 80 % Amerikanaca vjerovalo da su samci bolesni, neurotični ili nemoralni. Na dvojna mjerila o prihvatljivosti samačkog života ovisno o spolu su ukazali Cockrum i White (1985; prema Gordon, 2003). Oni naglašavaju da je za muškarce još i prihvatljiv izbor da ostanu sami dok žene koje odaberu biti same okolina opaža kao manje ženstvene, manje sposobne voljeti i odgajati, kao manje seksualno privlačne. Izuzme li se činjenica da su žene koje žive

same često negativno etiketirane, njihov položaj otežava i činjenica da društvo još uvijek ne priprema pojedinca na samaštvo. Djevojčice se od najranije dobi potiče na razmišljanje o odraslom životu koji uključuje udaju i majčinstvo. Razvojni modeli koji govore o sazrijevanju i starenju samaca ili koji samcima daju smjernice za samaštvo u odrasloj dobi – ne postoje (Lewis, 1994; prema Gordon, 2003). Upravo suprotno, prema tradicionalnim teorijama razvoja (npr. Eriksonovoj) žene koje su same, posebno one bez djece, ne mogu uspješno razriješiti krizu srednje dobi jer ona uključuje brak, djecu i karijeru. Onima koje ne nastoje aktivno stupiti u bliske odnose s drugima prijeti izolacija i osamljenost.

Stigmu samaca pojačava i rječnik kojim ih se opisuje kao nevjenčane ili nikad udane osobe. Ovi termini imaju negativne konotacije implicirajući određeno stanje nedostatka (Lewis, 1994; prema Gordon, 2003). I u hrvatskom jeziku se samce definira kao osobe koje žive *bez* bračnog partnera. Koriste se termini poput starog momka, stare cure, usidjelice. U pejorativnom smislu usidjelički znači – *zločesto, sitničavo* (Anić, 1998).

U ozračju negativnih konotacija koje se vežu uz samaštvo, interes istraživača su pobudili faktori koji ipak potiču žene na samaštvo. Rezultati istraživanja pokazuju da je mogućnost osamostaljivanja osnovna determinanta koja umanjuje važnost braka. U slučaju žena su obrazovanje, zaposlenost i ekonomska neovisnost faktori koji im omogućavaju samački život. Visoko obrazovane žene ostaju same ili to ostaju nakon rastave više od bilo koje druge grupe žena (Hauseknecht i sur. 1987; prema Lewis i Borders, 1995). Obrazovanost proširuje prilike za zapošljavanje i financijsku nezavisnost te se one više i ne moraju udavati. Težnja za karijerom izravno utječe na odluku o udaji. Ove pretpostavke su potvrdili Frazier i sur. (1996) pokazavši da upravo žene koje su dobro obrazovane i zato i financijski osigurane ne žude za udajom ili ne stavljaju udaju visoko na listi životnih ciljeva (prema Gordon, 2003).

Premda malobrojna, istraživanja zadovoljstva samačkim životom kod žena pokazuju da usprkos negativnim stereotipima o samaštvu, žene mogu osjetiti visok stupanj zadovoljstva u životu. Pri tome se zadovoljstvo životom definira kao procjena ukupnih životnih uvjeta izvedenih iz usporedbe težnji i stvarnih postignuća osobe (Campbell, Converse i Rodgers, 1976), odnosno kao procjena napretka osobe prema željenim ciljevima (George, 1979; prema Lewis i Borders, 1995). Lewis i Borders

(1995) su pronašle više faktora koji pridonose izraženom visokom stupnju zadovoljstva kod žena srednjih godina. Kao najbolji pojedinačni prediktor je izdvojeno zadovoljstvo poslom što je i u skladu s prijašnjim nalazima (Baruch i sur, 1983; Crohan i sur, 1989; Lowenstein i sur, 1981). Dalje izdvojeni faktori su seksualno zadovoljstvo, žaljenje zbog životnih okolnosti, aktivnosti u slobodno vrijeme te internalno mjesto uzročnosti. Konzistentno Bellovom (1984) nalazu, veći stupanj internalnosti ukazuje na veće životno zadovoljstvo. Žene možda vjeruju da je zadovoljstvo životom rezultat njihovih sposobnosti, osobina i njihovog truda.

Tko postaje samac?

Kada se danas samce pita o razlozima zbog kojih se nisu vjenčali većina odgovara da osobna sloboda, prilike u karijeri, dostupnost seksualnih partnera pretežu ekonomsku, emocionalnu i seksualnu sigurnost braka (Perlmutter i Hall, 1992). Ipak, razlozi nisu jednaki za sve.

Frazier i sur. (1996; prema Gordon, 2003) navode da su ispitanici atribuirali vlastiti samački status činjenici da nisu našli pravu osobu, nemaju mnogo prilika upoznati nove ljude ili uočavanju pozitivnih aspekata samačkog života (npr. imaju druge prioritete od vjenčanja, samaštvo je njihov izbor). Autori smatraju da su ovi odgovori u određenoj mjeri dvosmisleni jer nenalaženje prave osobe može biti posljedica i izbora i drugih prioriteta. Primjerice, aktivno posvećivanje karijeri ili obrazovanju mogu odrediti izbore za koje se odmah ne čini da će utjecati na vjerojatnost vjenčanja, ali kasnije osobu stavljaju u poziciju u kojoj je malo vjerojatno da će naći partnera, a još manje *pravu* osobu.

Kaufmann (2004) teško pronalaženje partnera kod žena objašnjava s jedne strane visokim kriterijima koje žene postavljaju, a s druge strane postojećom neravnotežom bračnog tržišta. Kada je samački život dobar, mogućnost konkretiziranja potencijalne veze je strogo kontrolirana, a razina zahtjeva viša. Visoka očekivanja od potencijalnog partnera smanjuju broj ozbiljnih kandidata. Neravnotežu bračnog tržišta uvjetuje više faktora. Dok se žene afirmiraju u samostalnom životu (zbog studija i prvog posla) broj slobodnih muškaraca njihove dobi se smanjuje. Na socijalno-kulturnoj razini utječu različite putanje samostalnosti muškaraca i žena. Kada se kao kriteriji uspješnosti

koriste socioekonomski status, obrazovanost, samci muškarci su pri dnu društvene ljestvice, a žene pri vrhu. Oni ne odgovaraju jedni drugima pa su uvjeti za stvaranje para između samaca muškog i ženskog spola problematični. Pogotovo ako se društvene razlike povežu s dobnima – samci priželjkuju mlađe i društveno podređene žene, a žene su profesionalno sve uspješnije što duže ostaju same. Pronalaženje partnera otežava i razlika u očekivanjima od partnera: s muške strane su očekivanja povezana sa spolnim životom i preuzimanjem kućanskih poslova, a sa ženske s podrškom i intimnom komunikacijom (Francescato, 1992; prema Kaufmann 2004).

Na odabir samačkog života, prema Kaufmannu, utječu i osobine ličnosti koje se okupljaju oko dva suprotna pola. Sramežljivost, strah od drugih i od života, povučenost, ovisnost, nedostatak samopouzdanja otežavaju povezivanje i prihvaćanje. U tom slučaju je samaštvo posljedica manjka mogućnosti. Suprotno tome, čvrsta osobnost i visoko samopoštovanje navode na oklijevanje pred ulaskom u život u dvoje i samaštvo je posljedica manjka volje.

Njegovu pretpostavku u određenoj mjeri potvrđuje istraživanje Corbya i Zavita (1983; prema Prelmutter i Hall, 1992). Oni također razlikuju dvije grupe samaca: samoodabrane, koji preferiraju samački život, i društveno odabrane, koji zbog stvarnih ili zamišljenih nedostataka nisu u mogućnosti privući partnera. Zbog toga će i prihvaćanje samaštva biti različito kod žena kod kojih je samaštvo nametnuto i kod žena čije je samaštvo izbor (Lewis, 1994; prema Gordon, 2003).

U ovom istraživanju je pažnja usmjerena na žene koje žive bez bračnog partnera. One kao grupa s jedinstvenim karakteristikama zaslužuju posebnu pažnju tim više što se populacija samaca povećava. Na drugi razlog navode istraživanja grupa na koje su usmjereni stereotipi, a koja pokazuju da postojanje stereotipa koji se vežu uz grupu može utjecati na njene pripadnike. Pinelova (2004) takve utjecaje objašnjava postojanjem osvijestjenosti stigme. Ona se odnosi na opseg u kojem osoba – meta stereotipa - doživljava da njen status utječe na njene interakcije s osobama izvan grupe. Rezultati istraživanja se pokazali da osviještenost stigme utječe na interakcije s ljudima kao i na proces atribuiranja uspješnosti (Pinel, 2004). Zbog naglašenih negativnih stavova društva prema samaštvu općenito, može se pretpostaviti da su žene koje žive samačkim životom svjesne svog statusa i implikacija koje on u okolini izaziva.

Interes ispitivanja je usmjeren na dva područja. Na individualne razlike koje bi mogle predstavljati svojevrsnu predispoziciju za samački život, pri čemu se kao najvažniji faktor nametnuo stil privrženosti, te na način na koji žene koje žive samačkim životom atribuiraju svoj status neovisno o tome je li izabran ili nametnut. S druge strane, interes je usmjeren na neke vanjske kriterije koji bi mogli biti značajni pri razlikovanju žena koje odabiru samaštvo i onih koje su na samaštvo prisiljene.

Dvodimenzionalni model tipova privrženosti u odrasloj dobi
(Bartholomew, 1990.)

Kvaliteta odnosa privrženosti između djeteta i njegovatelja od iznimne je važnosti u kasnijem životu. Prema Bowlbyu, na osnovu ranih iskustava djeteta u odnosu s njegovateljem se tijekom djetinjstva i adolescencije izgrađuju očekivanja o osobama prema kojima je ono usmjereno pri traženju sigurnosti, utjehe, pomoći. Očekivanja o dostupnosti i prikladnosti reagiranja objekta privrženosti se udružuju u internalne radne modele koji će utjecati na opažanja i ponašanja u budućim vezama (Feeney, 1999) i koji će određivati očekivanja u odrasloj dobi (Berman i Sperling, 1994; Rothbard i Shaver, 1994; prema Van Buren i Cooley, 2002).

Bartholomewova je, preuzevši ideju o internalizaciji ranih iskustava u radne modele, pretpostavila da pojedincima spoznaje o sebi i drugima služe kao modeli za bliske odnose. Ove spoznaje funkcioniraju kao stilovi privrženosti i utječu na način na koji će se osoba ponašati u interakciji s drugima te na razvoj odnosa s drugom odraslom osobom. Stilovi privrženosti objedinjuju doživljaj sebe kao osobe koju se (ne) može voljeti i doživljavanje drugih kao osoba koje će zadovoljiti naše potrebe ili će nas odbaciti. Ovisno o iskustvu modeli će biti pozitivni ili negativni. Sebe se doživljava kao vrijedne ljubavi i pažnje ukoliko je model o sebi pozitivan ili kao osobu koja ne zaslužuje ljubav i pažnju drugih, ako je model o sebi negativan. Istovremeno se druge osobe mogu doživljavati kao dostupne i brižne (ako je model drugih pozitivan) ili kao nepouzdanе i odbijajuće (negativan model drugih). Radni modeli sebe i drugih zajedno određuju 4 stila privrženosti.

Osobe *sigurne privrženosti* imaju pozitivan model o sebi i o drugima što se manifestira kroz doživljavanje ugone i s intimnošću i s autonomijom. Sebe doživljavaju

pozitivno i vjeruju da će drugi biti puni razumijevanja prema njima (Van Buren i Cooley, 2002).

Zaokupljenu privrženost karakterizira negativan model o sebi i pozitivan model o drugima zbog čega su osobe zaokupljene odnosima, rastresene, ambivalentne i ovisne (jer često stvaraju doživljaj sebe na osnovu načina na koji ih drugi vrednuju).

Bartholomew i Horovitz (1991; prema Bretherton i Munholland 1999) su identificirali dva tipa izbjegavajućeg stila privrženosti – odbijajuću i plašljivu privrženost.

Odbijajuću privrženost čini pozitivan model o sebi i negativan model o drugima. Motivirana je obrambenim mehanizmom samodostatnosti zbog čega odbijajuće privrženi naglašavaju postignuće i samopouzdanje, zadržavaju osjećaj vlastite vrijednosti na račun intimnosti. Intimne odnose odbijaju ili ih ne cijene, osjećaju se bolje bez bliskih veza. Preferiraju biti neovisni i da drugi ne ovise o njima. U intimnim odnosima ispoljavaju pretjeranu hladnoću (Bartholomew i Horovitz, 1991; prema Feeney, 1999).

Plašljiva privrženost je motivirana strahom od anticipiranog odbijanja od strane drugih osoba na osnovu internaliziranih iskustava s njegovateljem (Kamenov i Jelić, 2003). Kod osoba ovog tipa privrženosti su i model o sebi i model o drugima negativni. Nelagodno se osjećaju u bliskim vezama i boje se odbacivanja. Teško im je vjerovati drugima u potpunosti ili sebi dopustiti da ovise o drugima. U interpersonalnim odnosima su nesigurni, nedovoljno asertivni (Bartholomew i Horovitz, 1991; prema Feeney, 1999). Sebe ne doživljavaju sposobnima voljeti i očekuju da će ih drugi odbacivati te da im ne treba vjerovati.

U usporedbi s odbijajuće privrženim pojedincima, plašljivi su manje pouzdani u sebe i u druge. Doživljavaju veću nelagodu kod prisnosti i imaju veću potrebu za dokazivanjem, više su zaokupljeni vezama. Kada se ispitanici upoznaju s karakteristikama ova dva tipa privrženosti, značajno više žena se identificira kao plašljive, a značajno više muškaraca kao odbijajući (Feeney, Noller, Hanrahan, 1994; prema Feeney, 1999).

Radni modeli oblikuju kognitivne, emocionalne i bihevioralne reakcije na druge ljude. Na kognitivne reakcije utječu usmjeravanjem pažnje, stvarajući pristranost, utječu na prizivanje pamćenja i na procese objašnjavanja. U pogledu emocionalnih reakcija, pretpostavlja se da radni modeli utječu i na primarnu i na sekundarnu procjenu. Na

ponašanje utječu kroz aktiviranje pohranjenih planova i strategija te kroz stvaranje novih (Feeney, 1999).

*Nalazi istraživanja o manifestacijama različitih stilova privrženosti
u ljubavnim vezama*

Hazan i Shaver (1982; prema Feeney), Hazan, Shaver i Bradshaw (1988; prema Mayseless, 1991) smatraju da stilovi privrženosti kao prvi socijalno važni sistemi ponašanja koji su naučeni i postaju internalizirani, predstavljaju osnovu za druge intimne odnose. Varijacije u ranim iskustvima o obrascima skrbi koju je dijete dobivalo u djetinjstvu će se manifestirati u različitim stilovima odnosa u odrasloj dobi.

Hazan i Shaver (1987; prema Van Buren i Cooley, 2002) su pokazali da se utjecaj stilova privrženosti prema modelu Ainsworthove (sigurna, izbjegavajuća i anksiozno/ambivalentna) manifestiraju u ljubavnim vezama.

Hazan i Shaver (1987; prema Mayseless, 1991) su proučavajući očekivanja u ljubavi i vjerovanja o bračnim odnosima pronašli da ljubavne veze *sigurno privrženih* karakterizira sreća, prijateljstvo, povjerenje i prihvaćanje. Ljubav doživljavaju realistično i pozitivno i smatraju da ih se lako može upoznati i voljeti. Autori smatraju (Belsky, 1999) da je ovakav način doživljavanja najvjerojatniji razlog zbog kojeg sigurno privrženi imaju duže ljubavne veze. Razlike u korist sigurno privrženih postoje u sposobnostima emocionalnog i kognitivnog povezivanja s drugima. Odlikuje ih i sposobnost konstruktivnog rješavanja konflikata u intimnim vezama.

Sigurno privržene osobe pokazuju više zadovoljstva u ljubavnim vezama (Simpson, 1990; prema Belsky, 1999) i u braku (Kobak i Hazan, 1992). Pokazuju veću predanost i intenzivnije osjećaje ljubavi prema partneru (Owens, 1993).

Izbjegavajući stil privrženosti obuhvaća plašljivu i odbijajuću privrženost prema Bartholomewinoj klasifikaciji. Općenito, izbjegavajuće privrženi doživljavaju ljubavna iskustva kao manje sretna, s manje prijateljskog prihvaćanja i povjerenja nego odrasli drugih tipova privrženosti. Naginju strahu od bliskosti i teško im je zaljubiti se (Hazan i Shaver, 1987; prema Mayseless, 1991). Oni žele intimnost i bliskost s partnerom, ali ne vjeruju drugima i više se žele osloniti na vlastitu snagu. Odbijaju pokušaje drugih da se s njima zbliže (Bowlby, 1988; prema Mayseless, 1991). Lakše se povezuju s drugima u

terminima dobitaka i gubitaka, davanja i uzimanja nego u terminima ljubavi i brige (Cassidy i Kobak, 1988; prema Mayseless, 1991). Od velike važnosti im je kontrola u međuljudskim odnosima, posebno intimnim. Često su hladni, kritični, imaju nepopustljive ideje i očekivanja. Ovakvi stavovi ih štite od pokušaja da postanu intimni s nekim što za njih znači opasnost od odbacivanja i napuštenosti (Main i Weston, prema Pennington, 1997).

Odrasli *anksiozno/ambivalentne privrženosti* (zaokupljena privrženost prema Bartholomewovoj) opisuju vlastita ljubavna iskustva kao emocionalno različita i koja se kreću od visokih nada do ljubomore i depresije. Osjećaju opsesivnu okupiranost partnerom i žele više jedinstva i reciprociteta od partnera nego odrasli drugih tipova privrženosti. Lako se zaljubljuju i na prvi pogled (Hazan i Shaver, 1987; prema Mayseless, 1991). Slične nalaze su pronašli i Hindy i Schwartz (1984) prema kojima je za ovaj tip karakteristično traženje blizine, kontakata i agresivnost. Kao odrasli se lako zaljubljuju, ali i razočaraju. Oni žele potpunu bliskost s partnerom, ali istovremeno ne vjeruju u tu mogućnost, postaju ljuti i okrivljuju partnera. Često su emocionalno nestabilni. Očekuju inkonzistentne ili odbijajuće odgovore od partnera te su ambivalentni – ponekad puni ljubavi i brige, ponekad ljuti i agresivni. Možda zbog toga u vezama imaju veći stupanj konflikata i niži stupanj intimnosti, brige, predanosti i zadovoljstva. Njihove veze opisuje maničan, posesivan stil koji uključuje ljubomoru, posesivnost i slab osjećaj prijateljstva (Levy i Davis, 1988; prema Pennington, 1997).

Zbog različitih manifestacija razvijenih stilova privrženosti u ljubavnim vezama te različitih doživljavanja ljubavnih veza, za očekivati je da će postojati razlika i u načinu na koji sudionice objašnjavaju samački status. Prema prezentiranim podacima neke osobe lakše uspostavljaju intimne odnose i više uživaju u njima dok drugima izbjegavanje intimnosti predstavlja olakšanje. Iz tog razloga svakako valja uključiti u razmatranje i način na koji sudionice atribuiraju razloge samačkog statusa.

Atribuiranje samačkog statusa

Stav društva prema samaštvu je još uvijek negativan i za sobom povlači negativne reakcije i neprihvatanje. Življenje takvim načinom života i suočavanje s reakcijama društva izaziva potrebu da se objasni zašto je do takvog ishoda došlo te koji su mu uzroci. Prema Heideru (prema Hewstone, 1998), ljudi naročito traže objašnjenja događaja u situacijama kada su oni neočekivani. Na taj način pronalaze stabilne uzroke za različita ponašanja čime ona postaju stabilna, predvidljiva i podložna kontroli. Donesene uzročne atribucije kojima objašnjavamo određene ishode (a koje možemo doživljavati kao uspjeh ili neuspjeh) nadalje utječu na kognitivne i afektivne reakcije, na naše ponašanje. Davanje objašnjenja o uzrocima ponašanja ima više funkcija. S jedne strane omogućuju postizanje kontrole nad fizičkom i socijalnom okolinom. Npr. ljudi podcjenjuju žrtve negativnih događaja (i doživljavaju da su zaslužile takav ishod) u pokušaju da održe vjerovanja da se negativan događaj neće desiti njima osobno. Sličnu funkciju ima i samookrivljavanje za negativne ishode. Osim što omogućava da se inače neobjašnjiv događaj shvati, samookrivljavanje daje osjećaj da se djelovanjem može spriječiti ponavljanje takvog događaja u budućnosti.

Pored doživljaja kontrole, uzročne atribucije utječu i na naše samopoštovanje. Samopoštovanju služe u tom smislu da su, općenito, unutrašnje za uspjeh i vanjske za neuspjeh, čime se samopoštovanje zadržava. Funkcija samoprezentacije se odnosi na mogućnost kontrole načina na koji će nas drugi ljudi promatrati izražavanjem atribucija kojima ćemo dobiti javno odobravanje i izbjeći sramoćenje.

Weiner (1986) pretpostavlja da način na koji objašnjavamo uzroke utječe na to kako se osjećamo. Razlikuje dvije vrste emocija povezanih s postignućem.

1. Osjećaje ovisne o ishodu, koji se odnose na generalne osjećaje koje doživljavamo nakon uspjeha ili neuspjeha. Oni ovise o (ne) ostvarivanju željenog cilja, a ne o uzročnim atribucijama ishoda.
2. Osjećaje povezane s atribucijama. Na njih utječe specifična uzročna atribucija ishoda. Naročito ako je ishod negativan, neočekivan ili važan, izvode se atribucije koje mu daju smisao.

Uzročne atribucije (npr. sposobnost i trud) i njihova svojstva (mjesto uzročnosti, stabilnost i kontrolabilnost) stvaraju više diferencirane afekte (npr. iznenađenje). Svaka dimenzija pri tome ima različitu ulogu.

Dimenzija stabilnosti je važna za očekivanje (ne) uspjeha u budućnosti. Weiner smatra da bi stabilnost mogla biti povezana s afektivnim reakcijama kao što je bespomoćnost, kada je neuspjeh atribuiran unutrašnjim i stabilnim uzrocima. Dimenzija kontrolabilnosti je povezana s osjećajima i evaluacijom drugih. Ako je osobni neuspjeh posljedica uzroka koji kontroliraju drugi, kod promatrača će se javiti ljutnja. Ako se negativan ishod pripiše nekontrolabilnim uzrocima, javlja se sažaljenje.

Pretpostavka je da internalno atribuiran uspjeh (ličnosti, sposobnostima ili trudu) rezultira većim samopoštovanjem (ponos), nego eksternalno atribuiran uspjeh (sreći). Veza mjesta uzročnosti i samopoštovanja manifestira se kroz pristranost u vlastitu korist. Veća je vjerojatnost da ćemo vlastiti uspjeh atribuirati unutrašnjem uzroku (npr. sposobnostima), a neuspjeh vanjskom uzroku (npr. težinom zadatka). Pristranost u vlastitu korist zapravo pokriva dvije vrste pristranosti: samouzdižuću (kada uspjeh atribuiramo unutrašnjim uzrocima) i samozaštitnu (kada neuspjeh atribuiramo vanjskim uzrocima).

Upravo je zbog utjecaja koji ima na samopoštovanje atribuiranje uzroka samaštva interesantno za istraživanje. Način na koji žene atribuiraju razloge zbog kojih su same utjecat će na način na koji se osjećaju (hoće li biti zadovoljne takvim životom ili će zbog toga biti nesretne) kao i na njihovo buduće ponašanje preko samopoštovanja koje će izgraditi. Primjerice, sudionice koje su same jer su na to prisiljene, a takvu situaciju koja za njih predstavlja neuspjeh atribuiraju vlastitim nedostacima, teže će se odlučiti na ponašanja koja bi im omogućila da pronađu partnera. Manifestacija utjecaja načina atribuiranja na doživljavanje i ponašanje osobe najbolje se vidi kroz atribucijski stil osobe.

Atribucijski stil

Na objašnjenja koja ljudi daju utječe, osim stvarnih karakteristika događaja, i uobičajena sklonost objašnjavanju događaja na određeni način. Neki ljudi objašnjavaju događaje ističući faktore unutar sebe za koje smatraju da su kritični za nastanak

događaja, dok drugi objašnjavaju događaje uzrocima koji su izvan njih. U slučaju objašnjavanja ishoda loših događaja, prvi su pesimistični, drugi optimistični (Peterson, Seligman i Vaillant, 1988). Pesimistični će s većom vjerojatnošću na loše događaje reagirati pasivno i s niskim moralom.

Vjerovanja o uzrocima događaja ponekad mogu biti disfunkcionalna. Doživljavanje sebe kao uzroka negativnog događaja, procjena uzroka stabilnim ili globalnim, može biti povezano s različitim problemima u adaptaciji (Buchanan i Seligman, 1995; Peterson i sur, 1993; prema Hewston, 2003).

Najozbiljnija afektivna posljedica povezana s uzročnim atribucijama je kronična depresija, odnosno naučena bespomoćnost. Ona označava set deficita – motivacijskih, emocionalnih i u učenju. Prema modelu, nekontrolabilan, negativan događaj vodi do depresije preko očekivanja da će budući ishodi biti neovisni o vlastitom ponašanju. Nema predvidljivosti između nečijeg ponašanja i željenih ishoda. Fenomen je prvi uočio Seligman i objasnio ga na modelu životinja. Teoriju su revidirali Abramson i suradnici (1978, prema Peterson, 1990) da bi obuhvatili ljudske kognitivne kapacitete. Dok je prema originalnoj teoriji put od nekontrolabilnog događaja do očekivanja bespomoćnosti jednostavan i automatski, prema atribucijskom tumačenju modela naučene bespomoćnosti između njih djeluju uzročna objašnjenja. Kada se osoba susretne s negativnim događajem koji izmiče kontroli, javlja se potreba za objašnjenjem uzroka. Prema Abramsonu, razumijevanje uzroka sadašnjih i prošlih nepredviđenih ishoda određuje očekivanje budućih nepodudarnosti i na taj način vodi do bespomoćnosti (prema Hewstone, 1998). Odgovor utječe na kasnije reakcije, na pojavu same bespomoćnosti, ali i na njenu prirodu budući da je svaka dimenzija povezana s određenom vrstom posljedica za prirodu bespomoćnosti. Internalniji uzrok vodi nižem samopoštovanju, zbog stabilnijeg uzroka se očekuju kroničniji deficiti povezani s bespomoćnosti. Što je uzrok globalniji, očekuje se da se bespomoćnost više generalizira kroz situacije (prema Hewston, 1998).

Ove individualne razlike u sklonostima objašnjavanja loših događaja s tendencijom navođenja određene vrste uzroka, objašnjene su postojanjem atribucijskog stila osobe. Atribucijski stil je kognitivna varijabla ličnosti koja odražava individualne razlike u načinu na koji objašnjavamo uzroke loših događaja (Peterson i Seligman, 1984). O njegovoj važnosti se prvi put raspravljalo u kontekstu modela naučene

bespomoćnosti. Prema Abramsonovom reformuliranom modelu naučene bespomoćnosti (Peterson, 1990), pojedinci podložni depresiji se razlikuju od nepodložnih prema uzročnim sudovima koje po navici donose za pozitivne i negativne događaje u životu.

Depresivni stil objašnjavanja karakterizira tendencija opažanja da negativne životne događaje uzrokuju unutrašnji, stabilni i globalni faktori. Takav stil objašnjavanja je rizičan faktor za razvoj bespomoćnosti i depresije. Pretpostavlja se da kao osobina ličnosti posreduje između negativnog događaja i depresije.

Atribucijski stil je unaprijedio područje omogućavanjem prepoznavanja rizične grupe ljudi za pojavu naučene bespomoćnosti (oni koji daju internalna, stabilna i globalna objašnjenja) te obrazloženjem zašto kod te grupe do bespomoćnosti dolazi (njihova uzročna objašnjenja uvjetuju njihova očekivanja o bespomoćnosti). Objašnjenja nastanka naučene bespomoćnosti dozvolila su i mogućnost da se osobama koje ispoljavaju bespomoćnost pomogne u sklopu terapijskog rada. Tehnikama kognitivne terapije mijenjaju se uzročna objašnjenja događaja koja te osobe donose i koja vode do nastanka bespomoćnosti.

Promjene u društvu ne dešavaju se jednakom brzinom na svim segmentima. Promijenio se način života, uloga pojedinca u društvu, ali se sustav vrijednosti svojim većim dijelom još uvijek temelji na tradicionalnim vrijednostima. Posljedice su paradoksalne. Društvo stvara uvjete u kojima je omogućeno jačanje pojedinca. Sukladno tomu povećava se i populacija samaca, ali se u odnosu na tradicionalan sustav vrijednosti samaštvo još uvijek podređuje obiteljskom načinu života. Ljudi koji žive samačkim životom postaju stigmatizirani jer se na samašto još uvijek gleda negativno. Tradicionalni sustav vrijednosti kroz odgoj utječe i na model o sebi i model o drugima koji svaka osoba stvara već tokom djetinjstva. Kroz navedene primjere se pokazalo da je način na koji vidimo sebe i druge kao i doživljaj vlastite uspješnosti važan čimbenik koji utječe i na ljubavni život. Stvoreni model o sebi i o drugima utječe na stvaranje veza i na njihovu uspješnost. Tumačenje ishoda, koje je motiviranije lošim ishodima (neuspjelim vezama i životom u samskom životu), ostavlja traga osim na kognitivnom i emocionalnom planu i na ponašanje osobe. Kako će osoba koja živi mimo tradicionalnih normi društva sebi objasniti vlastiti status te kako će donešeno objašnjenje utjecati na njeno daljnje

ponašanje i njene izbore, na zadovoljstvo koje osjeća u životu pitanje je koje vodi ovo ispitivanje.

CILJ I PROBLEMI ISTRAŽIVANJA

Ovim radom se željelo utvrditi razlikuju li se sudionice koje žive samačkim životom jer je to njihov izbor od sudionica koje žive samačkim životom jer su na to prisiljene u svom stilu privrženosti u ljubavnim vezama i u načinu atribuiranja uzroka samaštva. Postojanje razlika će biti provjereno i na osnovu odgovora ispitanica na pitanja o zadovoljstvu samačkim životom te na osnovu njihove procjene vremena u kojem smatraju da bi mogle započeti ljubavnu vezu.

Iz navedenog proizlaze i sljedeći problemi:

1. Ispitati razlikuju li se grupa koja je sama po vlastitom izboru i grupa koja je na samaštvo prisiljena prema:
 - a) zastupljenosti pojedinih stilova privrženosti među grupama te u odnosu na zastupljenost stilova u općoj populaciji odraslih osoba
 - b) izraženosti dimenzija privrženosti.

Polazna pretpostavka za analizu razlika na dimenzijama privrženosti:

Dimenzija anksioznosti će biti izraženija u grupi sudionica koje su na samaštvo prisiljene nego u grupi koja samaštvo bira, dok će dimenzija izbjegavanja biti izraženija u grupi sudionica koje samaštvo biraju nego u grupi koja je na samaštvo prisiljena.

2. Ispitati razlikuju li se sudionice koje su same iz prisile i sudionice koje su samaštvo izabrale prema načinu atribuiranja razloga samaštva.

Polazna pretpostavka:

Sudionice koje su same po vlastitom izboru će samaštvo atribuirati internalnije, stabilnije i podložnije kontroli nego sudionice koje su na samaštvo prisiljene.

3. Ispitati razlikuju li se odgovori sudionica koje su same iz prisile i po izboru na pitanjima o zadovoljstvu životom, te u procjeni vremena u kojem pretpostavljaju da bi mogle započeti ljubavnu vezu.

Polazna pretpostavka:

Sudionice koje su same po izboru će u većoj mjeri biti zadovoljne samačkim

životom, manje će biti motivirane promijeniti samački status i započeti ljubavnu vezu s muškarcem koji u potpunosti ne zadovoljava njihova očekivanja, više će očekivati da će zauvijek ostati same, a vrijeme u kojem očekuju da bi mogle započeti ljubavnu vezu će procjenjivati dužim nego ispitanice koje su na samaštvo prisiljene.

METODA

Za ispitivanje su podaci prikupljani terenski pri čemu su se sudionice pronalazile putem mreže poznanstava – sudionice koje su pristupile ispitivanju su preporučile druge žene koje žive bez partnera. Potencijalne sudionice su telefonski kontaktirane i ukoliko su pristale na ispitivanje dogovoren je sastanak. Istovremeno su se podaci prikupljali u Narodnoj knjižnici u Bjelovaru. Putem plakata koji su bili izvješeni na više mjesta unutar knjižnice i u gradu oglašeno je da se provodi anonimno ispitivanje samačkog života žena te da se sve zainteresirane žene mogu uključiti. U knjižnici su ispitivač i pomoćni ispitivač dežurali u smjenama tako da su sve zainteresirane sudionice mogle dobiti i ispuniti upitnik pri čemu je svakoj objašnjen cilj ispitivanja, način i svrha korištenja podataka te način ispunjavanja upitnika.

U populaciju sudionica su uključene žene koje su neudane, razvedene i udovice jer životne okolnosti koje su dovele do samaštva, u smislu razvoda ili smrti partnera, u ovom ispitivanju nisu važna varijabla pri odabiru sudionica. Ograničenja su postojala u određivanju dobne skupine pri čemu su uključene sudionice od 20 do 50 godina. Kod određivanja dobi sudionica su bila važna dva uvjeta. Prvi je da sudionica ima završenu školu, odnosno da je dovoljno stara da se zaposli i da je u financijskom smislu neovisna te da iz tog razloga može izabrati samaštvo. Također u ispitivanje nisu uključene sudionice starije životne dobi jer je u tom razdoblju samaštvo najčešće posljedica gubitka partnera, udovištva i u manjoj je mjeri posljedica vlastitog izbora. Ispitivanju je dobrovoljno pristupilo 65 sudionica u dobi od 21 do 49 godina. Struktura uzorka je prikazana u tablici 1.

Tablica 1
Struktura uzorka sudionica prema dobi, bračnom statusu i obrazovanosti.

dobna grupa n	20 – 29 30	30 – 39 25	40 – 49 10	Σ 65	%
neudana	30	18	4	52	80
razvedena	0	5	4	9	14
udovica	0	2	2	4	6
PKV	0	0	1	1	1.54
SSS	18	15	5	38	58.46
VŠS	4	1	2	7	10.77
VSS	8	9	2	19	29.23
izbor	17	8	5	30	
prisila	13	17	5	35	

Primijenjena je modificirana verzija Brennanova Inventara iskustava u bliskim vezama da bi se utvrdio stil privrženosti sudionica u ljubavnim vezama i Russellova skala kauzalnih dimeniza na kojoj su sudionice atribuirale razloge zbog kojih su same. Od sudionica se tražilo i da odgovore na pet pitanja o zadovoljstvu samačkim životom, navedu razloge zbog kojih su same (ukoliko su bile u mogućnosti) te da procijene vrijeme u kojem smatraju da bi mogle započeti ljubavnu vezu.

Kamenov i Jelić (2003) su skratile Inventar iskustava u bliskim vezama. Skraćivanje je provedeno na osnovu sadržajne i psihometrijske analize čestica. Skraćena verzija u potpunosti replicira dvofaktorsku strukturu originalne skale. Po 9 čestica mjeri svaki od dva faktora – faktor anksioznosti koji se odnosi na strah od odbacivanja ili napuštanja te faktor izbjegavanja koji se odnosi na doživljaj neugode zbog bliskosti i ovisnosti o drugima. Kombinacijom rezultata na dimenzijama anksioznosti i izbjegavanja se određuje tip privrženosti ispitanika prema modelu Bartholomewove. *Sigurnu privrženost* određuju nisko izbjegavanje i niska anksioznost. *Zaokupljenu privrženost* određuju slabije izražena neugoda zbog bliskosti s drugima, ali jače izražen strah od odbacivanja. *Odbijajuća privrženost* se temelji na slabo izraženom strahu od odbacivanja i jako izraženoj nelagodi u bliskim odnosima. U slučaju *plašljive privrženosti* su i anksioznost i izbjegavanje visoki.

Pouzdanost dimenzija na skraćenoj skali odnosa s partnerom izračunata Cronbachovim alfa koeficijentom se kreću od .82 do .87 (prema Kamenov i Jelić, 2003) dok vrijednosti ovog koeficijenta na originalnoj skali iznose za skalu izbjegavanja .90, a za skalu anksioznosti .87. Pouzdanost dimenzija izražena Cronbachovim alfa koeficijentom izračunata na uzorku žena koje žive same, za skalu izbjegavanja iznosi .76, a za skalu anksioznosti .86.

Procjena razloga samaštva je ispitana pomoću Russellove skale kauzalnih dimenzija. Pored dimenzije mjesta uzročnosti koje se odnosi na procjenu internalnost-eksternalnosti uzroka, tj. na ispitanikov doživljaj da je uzrok u njemu ili u situaciji, skalom se ispituju i dimenzije stabilnosti i kontrolabilnosti uzroka. Stabilnost se odnosi na vremenski aspekt uzroka te se na ovoj subskali on opaža kao stabilan, nepromjenjiv kroz vrijeme ili kao nestabilan i promjenjiv u vremenu. Subskala podložnosti kontroli se odnosi na mogućnost utjecanja na uzrok pri čemu je na uzrok podložan kontroli moguće utjecati. Svaku subskalnu opisuju po tri bipolarne skale od 9 stupnjeva na čijim se krajevima nalaze oprečne karakteristike uzroka. Veći rezultat na subskalama ukazuje na to da se uzrok opaža kao internalniji, stabilniji i podložniji kontroli (Russell, 1982).

REZULTATI

Samaštvo kao izbor i kao prisila

Da bi se odgovorilo na prvi problem, razlikuju li se grupe sudionica koje su same po vlastitom izboru i sudionica koje su same iz prisile prema stilovima privrženosti, rezultati su analizirani na dva načina: grupe su uspoređene prema zastupljenosti pojedinih stilova privrženosti i u odnosu na njihovu zastupljenost u općoj populaciji te prema izraženosti dimenzija anksioznosti i izbjegavanja. Također je analizirana i zastupljenost stilova privrženosti u cjelokupnoj populaciji žena koje žive same u odnosu na zastupljenost u općoj populaciji da bi se utvrdilo postoje li trendovi odstupanja.

Sudionice su podijeljene u dvije grupe na osnovu njihovih odgovora na pitanje *Je li samaštvo u potpunosti njihov izbor*. Sudionice koje su odgovorile da je samaštvo u potpunosti njihov izbor su svrstane u grupu *po izboru*, sudionice koje su odgovorile da samaštvo nije u potpunosti njihov izbor su svrstane u grupu *iz prisile*.

U grupi *iz prisile* je 35 sudionica, u grupi *po izboru* je 30 sudionica.

Frekvencije i postotci zastupljenosti pojedinih stilova privrženosti u ove dvije grupe te u općoj populaciji prikazani su u tablici 2.

Tablica 2

Frekvencije i postotci zastupljenosti pojedinih stilova privrženosti u grupi *iz prisile* i u grupi *po izboru* i postotak zastupljenosti u općoj populaciji (Cokarić,2005)

tip privrženosti	po izboru		iz prisile		opća populacija
	f	%	f	%	%
sigurna	19	63	14	40	68
zaokupljena	2	7	11	31	18
odbijajuća	8	27	8	23	9
plašljiva	1	3	2	6	5
broj sudionica	30		35		219

Razlike u izraženosti dimenzija anksioznosti i izbjegavanja provjerenu su t-testom za male nezavisne uzorke. U tablici 3 su prikazane aritmetičke sredine i standardne devijacije za obje grupe na dimenzijama anksioznosti i izbjegavanja.

Tablica 3

Aritmetičke sredine i standardne devijacije na dimenzijama anksioznosti i izbjegavanja za grupu iz prisile (n=35) i grupu po izboru (n=30)

dimenzija	grupa	M	s.d.	n
anksioznost	po izboru	25.33	8.33	30
	iz prisile	31.74	12.04	35
izbjegavanje	po izboru	29.73	11.77	30
	iz prisile	29.40	10.86	35

Polazna pretpostavka za dimenziju anksioznosti je da će ona biti izraženija u grupi koja je sama iz prisile. Budući da se varijance grupa statistički značajno razlikuju, $F(34,29) = 2.09$; $p < .05$, značajnost razlika među grupama je provjerena metodom Cochran i Coxa. Rezultati analize su pokazali da se grupe statistički značajno razlikuju prema izraženosti dimenzije anksioznosti, $t(63) = 2.52$, $p < .05$ te da razlika ide u predviđenom smjeru. Na dimenziji izbjegavanja nije utvrđena statistički značajna razlika u izraženosti između grupe po izboru i grupe iz prisile, $t(63) = 0.12$, $p > .05$. Polazna pretpostavka da će dimenzija izbjegavanja biti izraženija u grupi koja je sama po izboru nije potvrđena.

Atribuiranje samaštva

Polazna pretpostavka za ovaj problem je da se sudionice koje su same po vlastitom izboru i one koje su same jer su na to prisiljene razlikuju prema načinu na koji atribuiraju samaštvo. Proveden je t-test za male nezavisne uzorke na sve tri skale. Dobiveni rezultati za sve skale su prikazani u tablici 4.

Tablica 4
Deskriptivni pokazatelji i dobivene vrijednosti t –testa za obje grupe na skalama mjesta uzročnosti, stabilnosti i kontrolabilnosti

skala	izbor		prisila		n	t	p
	M	s.d.	M	s.d.			
mjesto uzročnosti	17.97	4.77	14.66	5.8	65	2.53*	.05
stabilnost	11.93	7.18	11.43	6.56	65	0.29	.05
kontrolabilnost	17.67	5.82	14	4.94	65	2.72*	.05

Rezultati provedenih t-testova pokazuju da postoji statistički značajna razlika u atribuiranju samaštva na skali mjesta uzročnosti, $t(63) = 2.53$; $p < .05$. Sudionice koje su same po vlastitom izboru internalnije procjenjuju razloge samaštva. U atribuiranju samaštva na skali stabilnosti nije utvrđena statistički značajna razlika, $t(63) = 0.29$; $p > .05$ te se polazna pretpostavka da će sudionice koje su same po izboru stabilnije procjenjivati uzroke samaštva ne prihvaća.

Na skali kontrolabilnosti je utvrđena statistički značajna razlika, $t(63) = 2.72$; $p < .05$, te se polazna pretpostavka da sudionice koje su same po izboru procjenjuju uzroke samaštva kontrolabilnijima prihvaća.

Zadovoljstvo samačkim životom

Razlike u odgovorima sudionica na pitanja o zadovoljstvu samačkim životom su ispitane χ^2 testom za male nezavisne uzorke. Odgovori sudionica su prikazani u tablici 5.

Tablica 5
Frekvencije i postotci odgovora sudionica u grupi *po izboru* i u grupi *iz prisile* na postavljena pitanja o zadovoljstvu samačkim životom

pitanja	po izboru				iz prisile			
	da		ne		da		ne	
	f	%	f	%	f	%	f	%
Jeste li zadovoljni samačkim životom?	25	83.3	5	16.7	21	60.0	14	40.0
Biste li promijenili samački status da Vam se za to ukaže prilika?	23	76.7	7	23.3	33	94.3	2	5.7
Biste li započeli vezu s muškarcem koji u potpunosti na zadovoljava Vaša očekivanja?	5	16.7	25	83.3	5	14.3	30	85.7
Očekujete li da ćete zauvijek ostati sami?	4	13.3	26	86.7	4	11.4	31	88.6

Rezultati provedenog χ^2 testa:

1. Jeste li zadovoljni samačkim životom?

Utvrđeno je da postoji statistički značajna razlika u zadovoljstvu samačkim životom između grupa, $\chi^2 (1, N=65) = 3.2$; $p < .1$. U grupi *po izboru* je statistički značajno više zadovoljnih samačkim životom, $\chi^2 (1, N=30) = 12.04$; $p < .1$ što potvrđuje polaznu hipotezu. U grupi *iz prisile* razlika nije utvrđena, $\chi^2 (1, N=35) = 1.02$; $p > .1$

2. Biste li promijenili samački status da Vam se za to ukaže prilika?

Na ovom pitanju nisu zadovoljeni uvjeti za računanje χ^2 testa (50 % očekivanih frekvencija je manje od 5) te je analiza razlika moguća samo na osnovi postotaka odgovora sudionica. Premda je u obje grupe veći postotak ispitanica koje bi promijenile samački status, razlika ipak postoji i ide u očekivanom smjeru. U grupi sudionica koje

samaštvo biraju, veći postotak njih ne bi započeo ljubavnu vezu (23.3 %), nego što je u grupi koja je na samaštvo prisiljena (5.7 %).

3. Biste li započeli vezu s muškarcem koji u potpunosti ne zadovoljava Vaša očekivanja?

Razlika među grupama na ovom pitanju nije statistički značajna, $\chi^2(1, N=65) = 0.01$; $p > .1$. U obje grupe je veći postotak sudionica koje ne bi započele vezu ukoliko muškarac ne zadovoljava njihova očekivanja.

4. Očekujete li da ćete zauvijek ostati sami?

Razlika u očekivanjima nije statistički značajna, $\chi^2(1, N=65) = 0.07$; $p > .1$. U obje grupe veći postotak sudionica ne očekuje da će zauvijek ostati same.

5. Procjena vremena potrebnog da bi se započela veza

Prema pretpostavci će sudionice koje su same *po izboru* procijeniti dužim vremensko razdoblje u kojem očekuju da bi mogle započeti ljubavnu vezu. U tablici 6 su prikazane dobivene vrijednosti.

Tablica 6
Aritmetičke sredine, standardne devijacije i totalni raspon procjena vremena
(izraženog u mjesecima)

	izbor	prisila
M	18.22	16.2
s.d.	25.49	11.34
TR	1 – 120	1 – 48
n	27	30

Budući da se varijance grupa statistički značajno razlikuju, $F(26,15) = 3.77$; $p < .05$, značajnost razlika među grupama u vremenu u kojem očekuju započeti vezu je provjerena metodom Cochran i Coxa. Rezultati analize pokazuju da ne postoji statistički značajna razlika u procijenjenom vremenu, $t(55) = 0.38$; $p > .05$.

RASPRAVA

Prije analize dobivenih rezultata, trebalo bi se osvrnuti na uvjete u kojima je ovo istraživanje provedeno. Rezultati Popisa stanovništva provedenog u Hrvatskoj 2001. godine pokazuju da i naša zemlja slijedi svjetski trend povećanja populacije samaca. Kroz nekoliko godina ova populacija će zaprimati značajan udio te iz tog razloga zaslužuje veći interes istraživača. Stvarna situacija pokazuje da tome još uvijek nije tako i da se samaštvo istražuje tek kao usputna pojava. S druge strane i samo društvo je još uvijek tromo u prihvaćanju samaštva kao ravnopravnog načina življenja. Premda postoje promjene prema naprijed, one se uglavnom odnose na promjene stavova prema samaštvu koji postaju pozitivniji. U pogledu konkretnog, stvarnog prihvaćanja samaštva i samaca, veći dio društva reagira sa zadržkom, pripisujući nedostatke takvom načinu življenja. O razlozima samaštva se zaključuje dosta jednostrano. Ili osoba nije uspjela naći partnera, zbog vlastitih nedostataka ili ne želi poštovati norme društva što također upućuje na mogući nedostatak u toj osobi.

Ovo istraživanje je provedeno u Bjelovaru, gradu koji je po frekvenciji razvoda pri samom vrhu u Republici Hrvatskoj (Lipovšćak, 2004). U gradu ne postoje institucije koje bi samcima pružile pomoć u pronalaženju partnera niti savjetovaništva u kojima bi mogli dobiti podršku u rješavanju eventualnih privatnih problema koje doživljavaju zbog vlastitog statusa. To je sredina u kojoj su društvene norme koje pojedincu nameću obavezu zasnivanja obitelji dosta jake i na samački život se gleda kao na odstupanje. Život u samaštvu se doživljava kao prolazna faza dok se ne pronade partner, pri čemu se negira mogućnost da i ovakav način života ima svoje prednosti i kvalitete te može biti nečiji izbor.

Pretpostavka o postojanju različitih povoda za život u samaštvu je prihvaćena i u ovom istraživanju. Postoje žene koje žele živjeti same i one koje tako žive jer ne mogu naći partnera. Izvor mogućih poteškoća u radu sa samcima upravo je otkrivanje razloga zbog kojih jesu sami. Osim što se samaštvo doživljava kao problem, odklon od uobičajenog, za osobu je situacija još teža ako ne može naći partnera uz vlastita nastojanja. Javno imenovanje nesposobnosti kao razloga samaštva osobu stavlja u još težu poziciju zbog čega će većina osoba davati pristrane odgovore – da je samaštvo njihov izbor. Sudionice su u ovom istraživanju podijeljene u grupu koja je sama po vlastitom izboru i

u grupu koja je sama jer je na to prisiljena na osnovu odgovora na pitanje jesu li samaštvo izabrale. Budući da je istraživanje anonimno te da se provodilo u znanstvene svrhe, može se pretpostaviti da su sudionice na ovo pitanje iskreno odgovarale. Jedan od ciljeva ovog ispitivanja, na što se ukazalo i sudionicama, upravo je pokušaj da se izbjegne izravno pitanje o razlozima zbog kojih je osoba sama kroz otkrivanje osobina koje bi mogle biti osnova za razlikovanje ovih grupa.

Privrženost kao emocionalni odnos utječe na uspostavljanje bliskih odnosa preko povjerenja koje osoba ima prema drugima kao i preko slike o sebi. Prema Bartholomewinu modelu (1990), privrženost određuju modeli o sebi i drugima te oblikuju kognitivne, emocionalne i bihevioralne reakcije na druge ljude. Neke osobe će stoga lakše realizirati ljubavne veze i ugodnije se osjećati u njima, dok će druge takve oblike povezivanja izbjegavati zbog neugode koju osjećaju kada su u vezi. Je li izgrađeni stil privrženosti u bliskim odnosima svojevrsna predispozicija za život u samaštvu? Polazna pretpostavka ovog ispitivanja je da u populaciji žena koje žive samačkim životom postoji odstupanje u zastupljenosti pojedinih stilova privrženosti u ljubavnim odnosima u usporedbi s njihovom zastupljenošću u općoj populaciji odraslih osoba te da se razlike u stilovima privrženosti mogu uočiti čak i unutar te grupe, ovisno o osobnom doživljaju da li je samaštvo posljedica osobnog izbora odnosno prisile.

Kakva je zastupljenost pojedinih stilova privrženosti u ljubavnim odnosima u populaciji odraslih osoba istražila je Cokarić (2005). Podaci su prikupljeni na uzorku od 219 ispitanika oba spola (109 muškaraca i 110 žena) starosti od 24 do 55 godina.

Kako uzorak za usporedbu nije reprezentativan jer uključuje i populaciju muškaraca, navedena odstupanja u zastupljenosti pojedinih stilova privrženosti valja tumačiti tek kao pokazatelje mogućih trendova. Je li takva odstupanja opravdano generalizirati na populaciju žena koje žive same, potrebno je ispitati. Usporedba s uzorkom žena koje žive samačkim životom prikazana je u tablici 2.

Najveća odstupanja se javljaju u slučaju sigurne i odbijajuće privrženosti. U uzorku sudionica koje nisu u ljubavnoj vezi je najzastupljeniji stil sigurne privrženosti, što se slaže s podacima o zastupljenosti pojedinih stilova, ali je u odnosu na opću populaciju odraslih osoba značajno manji. Manja zastupljenost sigurne privrženosti u uzorku žena koje su same određena je ugodom koju osobe ovog stila privrženosti osjećaju u bliskim

odnosima. Ljubavni partneri su za njih izvor podrške i iz tog razloga i ne bi trebale izbjegavati ljubavne odnose. Pozitivan model o sebi i pozitivna očekivanja od drugih olakšavaju uspostavljanje i održavanje ljubavnih veza zbog čega je i manje žena ovog tipa privrženosti samo. Kao što je uočio Belsky (1999), osobe sigurne privrženosti doživljavaju veće zadovoljstvo kada su u ljubavnom odnosu nego kad su same. Situacija se ponavlja i ako analiziramo zastupljenost ovog tipa privrženosti u grupi koja je sama *iz prisile* i u grupi koja je sama *po izboru* (vidi tablicu 2). Manji postotak sudionica sigurne privrženosti smatra da su same protiv svoje volje, dakle, da su na samaštvo prisiljene. Više njih samaštvo doživljava posljedicom vlastitog izbora. Dok sigurna privrženost kroz manifestacije u ponašanju i odnosu prema bliskim odnosima ne predstavlja faktor koji bi sam za sebe vodio samaštvu (te je ono češće posljedica usmjerenosti na karijeru ili postavljanju drugih ciljeva od započinjanja veze), odbijajuća privrženost se iz istih razloga može smatrati predispozicijom za samaštvo. Osobama ovog tipa privrženosti više odgovara kad su neovisne o drugima. One izbjegavaju bliskost jer su im očekivanja od drugih osoba negativna. Važnost bliskih odnosa negiraju i u njima su manje angažirane. Zbog toga je za očekivati da će u populaciji žena koje su same postotak odbijajuće privrženih biti veći nego što je u općoj populaciji, što podaci i potvrđuju. Odstupanja se javljaju u istom smjeru i ako se analizira zastupljenost po grupama – i u grupi koja je sama *po izboru* i u grupi koja je sama *iz prisile*, veći je postotak sudionica ovog tipa privrženosti nego je slučaj u općoj populaciji pri čemu je odstupanje u grupi *po izboru* izraženije. Odstupanje u zastupljenosti zaokupljenog tipa privrženosti u odnosu na opću populaciju je u smjeru povećanja u populaciji žena koje su same, ali ono nije toliko izrazito kao u slučaju sigurne i odbijajuće privrženosti. Tek analizom zastupljenosti po grupama sudionica uočavaju se specifičnosti. U grupi sudionica koje se izjašnjavaju da su odabrale samaštvo, postotak onih zaokupljenog tipa privrženosti je gotovo tri puta manji nego je u općoj populaciji. Zbog pretjerane zavisnosti o drugima, za ovaj tip privrženosti je malo vjerojatno da će bliske odnose izbjegavati odnosno da će vlastitom željom biti same. One su motivirane započeti vezu ali ju zbog negativnog modela o sebi i stalnog straha da će biti napuštene vjerojatno teže ostvaruju i u većem postotku završavaju u prisilnom samaštvu. Motiviranost za uspostavljanjem veze reflektira i veća zastupljenost ovog tipa privrženosti u grupi koja je sama *iz prisile*. Ona iznosi 31 % dok

je u općoj populaciji postotak zastupljenosti 18 %. Zastupljenost plašljive privrženosti u uzorku žena koje su same odgovara zastupljenosti u općoj populaciji, ali premalen broj ispitanica ovog tipa privrženosti u uzorku ne dopušta detaljnije analize.

Važna karakteristika privrženosti u odrasloj dobi je da ona postaje odnos koji se temelji na reciprocitetu. Oba odrasla partnera trebaju biti sposobna pružiti podršku i uspostaviti zdrav emocionalan odnos da bi ljubavna veza bila uspješna. Pri tome je možda ipak najvažnije kako osoba sebe doživljava – kao sposobnu da bude nečiji oslonac i izvor podrške odnosno da ima pozitivan model o sebi. Ako se uzorak sudionica koje su same iz prisile i po vlastitom izboru raščlani samo na model koji sudionice imaju o sebi i drugima, slika o utjecaju izgrađenih modela je jasnija. Grupe se prema zastupljenosti modela o drugima ne razlikuju. U većem postotku sudionice druge osobe doživljavaju kao dostupne i brižne (u grupi *po izboru* je 70 % sudionica s pozitivnim modelom drugih, u grupi *iz prisile* 71,42 %). Model drugih prema ovim podacima ne čini razliku između sudionica koje su same jer to žele i onih koje su same jer su na samaštvo prisiljene. Razlika se uočava tek ako se grupe usporede prema izgrađenom modelu o sebi. U grupi koja je sama jer je tako izabrala čak 90 % sudionica ima pozitivan model o sebi. U grupi sudionica koje smatraju da su prisiljene biti same postotak onih sa doživljajem sebe kao osobe koja je vrijedna ljubavi i pažnje je manji i iznosi 62,86%. Gotovo 40% ispitanica sebe ne doživljava vrijednima tuđe ljubavi, brige i pažnje. Jesu li te žene same upravo zbog načina na koji sebe doživljavaju ili su se zbog nemogućnosti da pronađu partnera kroz loša iskustva i počele tako osjećati pitanje je na koje bi valjalo naći odgovor u budućim istraživanjima.

Tipovi privrženosti koje navodi Bartholomewova razlikuju se na osnovu izraženosti dimenzija izbjegavanja i anksioznosti. Zbog toga je provedena analiza razlika među grupama sudionica koje su same *iz prisile* i *po izboru* na osnovu izraženosti ovih dimenzija. Dimenzija anksioznosti se odnosi na strah od odbacivanja ili napuštanja koji osoba doživljava u bliskim odnosima. Visoko izražena anksioznost zbog toga utječe na kvalitetu same veze, ali možda zbog izraženog straha od odbacivanja i na samu motivaciju sudionica da pokušaju pronaći partnera. Zbog toga je polazna pretpostavka da će u grupi sudionica koje su same iz prisile dimenzija anksioznosti biti izraženija. Rezultati provedenog t-testa su potvrdili postojanje razlika u izraženosti dimenzije anksioznosti među grupama, $t(63)=2.52$, $p<.05$ i ona ide u predviđenom

smjeru. Kao što se vidi iz tablice 3, prosječna vrijednost na skali anksioznosti za grupu koja je sama po izboru iznosi 25,33 dok u grupi koja je sama iz prisile iznosi 31,74.

Moguće je da je veća anksioznost koja se uočava u grupi koja je na samaštvo prisiljena povezana s većim postotkom sudionica koje imaju izgrađen negativan model o sebi. To potvrđuju odgovori sudionica o razlozima zbog kojih su same. Uz često navođenje nemogućnosti da se pronade odgovarajući partner, sudionice sa visoko izraženim strahom od napuštanja i odbacivanja kao razloge navode i vlastite nedostatke. *Sramežljivost, nesamostalnost, frustriranost; teško uspostavlja komunikaciju; prezahtjevna; preotvorena i ponekad direktna; strah od veze* razlozi su koji upućuju na stvorenu lošu sliku o sebi i razlozi su koje navode samo sudionice koje doživljavaju da su na samaštvo prisiljene.

Zbog manifestacija visoko izražene dimenzije izbjegavanja kroz neugodu koju osobe doživljavaju kad su bliske i ovisne o drugima, pretpostavka je da će ova dimenzija biti izraženija kod sudionica koje biraju biti same. Za ovu grupu sudionica izbjegavanje veza omogućuje da izbjegnu i nelagodu koju osjećaju kad u vezama jesu.

Provedena analiza je pokazala da među grupama ne postoji statistički značajna razlika u izraženosti dimenzije izbjegavanja, $t(63) = 0.12$, $p > .05$. Izražena nelagoda koju osoba doživljava kad je u vezi, kad je bliska i ovisna o drugima, prema rezultatima ne mora biti faktor koji će voditi do toga da osoba izbjegava odnose. Za ovakve kontradiktorne nalaze polaznoj pretpostavci moguće objašnjenje proizlazi iz razloga samaštvu koje su navodile sudionice s visoko izraženom dimenzijom izbjegavanja i koje su samaštvo odabrale. Prva skupina odgovora upućuje na veću motiviranost sudionica na život u samaštvu koja je izazvana većom kvalitetom života ili spoznavanjem prednosti samačkog života: *Imam svoj stan i plaću i ne želim imati obaveze prema nekom kad mi to nije potrebno; Samostalnost, nepolaganje računa nikom, odgovornost samo za sebe; Osobu svog života sam otjerala iz svog života, nedovoljno iskrenih muškaraca; Muškarci ne zadovoljavaju kriterije da bih mijenjala svoj stil život; Navikla sam na samoću, ponekad mi druga strana smeta.* Druga specifičnost ove skupine odgovora je da su ih davale sudionice starije životne dobi – od 33 do 40 godina. Drugu skupinu odgovora su davale sudionice mlađe dobi – od 22 i 23 godine i oni sugeriraju da je mogući razlog samaštvu nepronađenje odgovarajućeg muškarca: *Teško je naći muškarca koji zadovoljava nužne kriterije; Ne nalazim muškarca koji bi me u*

potpunosti zainteresira; Sada želim biti sama. Moguće je da je kod dimenzije izbjegavanja važan utjecaj dobi. Sudionice starije dobne skupine, koje su materijalno neovisne te imaju dovoljno iskustava u bliskim vezama daju odgovore koji upućuju na to da one zapravo veze izbjegavaju i da im je samački život draža alternativa. S druge strane mlađe sudionice daju odgovore koji upućuju na to da još uvijek traže muškarca koji bi zadovoljio njihova očekivanja ili da trenutno žele biti same (moguće zbog karijere kojoj se još trebaju ili žele posvetiti). Iz analize sastava uzorka sudionica, tablica 1, vidljivo je da je 46 % sudionica mlađe dobne skupine, od 20 do 29 godina. Moguće je da bi se na dimenziji izbjegavanja dobili očekivani rezultati kada bi se uključilo više žena koje su same u starijoj životnoj dobi. Možda se tek sa iskustvom i vremenom uočava da im je lakše funkcionirati izvan veza.

Prema Weineru (1990) je za pristupanje procesu atribuiranja nužna motivacija osobe. Pri tome su važne neke specifičnosti situacije. Pokazalo se da do traženja uzroka dolazi češće nakon uspjeha nego nakon neuspjeha, češće nakon neočekivanih nego nakon očekivanih događaja te nakon događaja posebno važnih za osobu. Opravdano je dakle pretpostaviti da će samaštvo kao način života kod sudionica izazvati potrebu da same sebi objasne razloge zbog kojih je do njega došlo.

Sudionice koje su same jer su na to prisiljene i sudionice koje su same jer su to izabrale bi se trebale razlikovati prema određivanju mjesta uzroka samaštva. Polazna pretpostavka je da sudionice koje odabiru samaštvo smatraju da je uzrok u njima samima – rezultat njihovih stavova, očekivanja i izbora što predstavlja internalne motive. Za sudionice koje su same iz prisile je situacija ponešto drugačija. Nemogućnost da se pronade partner moguće je objašnjavati vlastitim, stvarnim ili zamišljenim nedostacima, što predstavlja internalni uzrok ili situacijom – u svojoj okolini ne pronalaze pravog, što predstavlja eksternalni uzrok. T-testom je utvrđena statistički značajna razlika na dimenziji mjesta uzročnosti ($t(63) = 2.53$; $p < .05$) i ona ide u predviđenom smjeru. Sudionice koje su same po vlastitom izboru internalnije procjenjuju uzroke samaštva. Ovakav način atribuiranja uzroka samaštva od koristi je za obje grupe sudionica. U situaciji kada je samaštvo prema vlastitom doživljaju izabrano ono ne predstavlja loš ishod za ispitanicu već svojevrsan uspjeh – u situaciji u kojoj je jasno negativan stav prema samaštvu, ona živi prema vlastitim stavovima i izboru. Za sudionice koje su prisiljene biti same unatoč njihovoj želji da partnera pronađu, status

samaštva predstavlja neuspjeh. Način na koji obje grupe sudionica objašnjavaju samaštvo demonstrira postojanje pristranosti u vlastitu korist u procesu atribuiranja. Pristranost u vlastitu korist predstavlja sklonost da se događaji objasne na način koji će dovesti do zadržavanja samopoštovanja. Samouzdižuća pristranost predstavlja tendenciju jačanja osjećaja vlastite vrijednosti na taj način da se prihvataju zasluge za uspjeh. Ovu vrstu pristranosti uočavamo kod sudionica koje samaštvo odabiru i atribuiraju uzroke internalno – vlastitom odlukom. Kada je samaštvo nametnuto i predstavlja svojevrsan neuspjeh, sudionice ga atribuiraju više eksternalno čime poriču vlastitu odgovornost za svoj status, odnosno atribuiraju samozaštitnom pristranošću. Atribuiraju li se uzroci samaštva situaciji, neadekvatnoj ponudi muškaraca, samopoštovanje ostaje sačuvano.

Dimenzija stabilnosti se odnosi na vremenski aspekt uzroka. Polazna pretpostavka je da bi sudionice koje su izabrale biti same trebale uzroke procjenjivati kao stabilne, nepromjenjive u vremenu. Oko ove pretpostavke je moguća dilema je li odluka da se bude sama stabilan uzrok. Sama odluka je lako promjenjiva te bi se mogla okarakterizirati i kao nestabilan, promjenjiv uzrok. U ovom istraživanju se pretpostavilo da je u razdoblju u kojem su sudionice pristupile ispitivanju odluka da se bude sama nepromjenjiva i stabilna barem za određeno razdoblje. Analiza je pokazala da obje grupe uzroke samaštva procjenjuju kao promjenjive i nestabilne, ($t(63) = 0.29$; $p > .05$). Rezultati su jasniji ako se obrati pažnja na odgovore sudionica na pitanje *Očekujete li da ćete zauvijek ostati sami*. U obje grupe sudionice u većem postotku ne očekuju da će zauvijek ostati same (u grupi *po izboru* 86.67 %, a u grupi *iz prisile* 88.57 % sudionica). Čini se da sudionice neovisno o tome jesu li same vlastitom voljom ili su na to prisiljene, većinom samaštvo smatraju fazom u životu, a ne trajnim stanjem. U skladu s tim niti uzroke koji su doveli do samaštva neće doživljavati nepromjenjivima i stabilnima u vremenu. Ovakav način tumačenja uzroka samaštvu od koristi je sudionicama koje su na samaštvo prisiljene. Budući da su motivirane započeti ljubavnu vezu, doživljavanje trenutne situacije u kojoj ne mogu pronaći partnera kao promjenjive (jer razlozi zbog kojih su same nisu stabilni) umanjuje ozbiljnost situacije. Na ovaj način one mogu vjerovati da će se trenutna situacija, koja je po njih negativna, u određenom vremenu promijeniti u njihovu korist.

Od posebnog interesa za istraživanje je način na koji sudionice doživljavaju vlastitu kontrolu nad razlozima koji su doveli do samaštva. U tom pogledu je polazna pretpostavka jasna: sudionice koje su odabrale biti same bi trebale doživljavati da imaju veću kontrolu nad uzrocima jer je njihov status posljedica njihova izbora nad kojim imaju kontrolu. Sudionice koje su na samaštvo prisiljene iz određenih razloga ne uspijevaju započeti ljubavnu vezu. Njihov status nije posljedica njihovog izbora, odluke, već drugih faktora. Činjenica da su same, suprotno njihovim nastojanjima, sugerira da je i kontrola koju imaju nad djelovanjem tih faktora slabija. Rezultati su potvrdili ovu pretpostavku. Sudionice koje su same po vlastitom izboru doživljavaju da imaju veću kontrolu nad razlozima koji su doveli do samaštva, ($t(63) = 2.72$; $p < .05$).

Zbog različitih manifestacija na ponašanje koje ima vlastiti doživljaj samaštva kao osobnog neuspjeha za ispitivanje je zanimljivija grupa sudionica koje su same jer su na to prisiljene. Rezultati provedene analize pokazuju da sudionice samaštvo, dakle osobni neuspjeh, atribuiraju manje internalno ($M=14.66$), nestabilno ($M=11.43$) te kao manje kontrolabilno. Ako se način atribuiranja poveže sa utjecajima koje ima na emocionalno doživljavanje onda je jasno da njihove atribucije idu u smjeru zadržavanja samopoštovanja. One su same jer su imale manje kontrole nad vanjskim uzrocima koji su kroz vrijeme mogu promijeniti. Takav način atribuiranja trenutnog statusa zapravo ženama koje su u ovoj poziciji otvara prostor za očekivanje većeg uspjeha u budućnosti. Sudionice koje su same iz prisile, a koje uzroke samaštva atribuiraju internalno, stabilno i nekontrolabilno u ovoj bi situaciji predstavljale rizičnu grupu za razvoj naučene bespomoćnosti. U uključenom uzorku nema sudionica s jasnim depresivnim atribucijskim stilom. Mogući razlog tomu je metodološke prirode. Uzorak sudionica u ovom ispitivanju je pristran – sudjelovale su žene koje su se same javile. Uzme li se u obzir da osobe s depresivnim atribucijskim stilom reagiraju na loše događaje pasivno i s niskim moralom, manje je vjerojatno da bi se i dobrovoljno uključile u ovakvo ispitivanje. Iako je povratna informacija žena o sudjelovanju bila pozitivna i pojedine su sudionice napomenule da su ih neka pitanja potaknula da o svom statusu razmišljaju na drugačiji način, za osobe koje na samaštvo gledaju kao na loš događaj koji uzrokuju unutrašnji, stabilni i globalni faktori je vjerojatnije da se neće ni potruditi shvatiti ili promijeniti situaciju.

Čini se da sama činjenica je li samaštvo nametnuto ili je odabrano utječe na zadovoljstvo koje žene osjećaju. Klasifikacija u ove dvije grupe je provedena subjektivno, na osnovu procjena samih sudionica što stvarnu situaciju čini još ozbiljnijom. I na osnovu odgovora na nekoliko općenitih pitanja može se vidjeti važnost načina na koje sudionice objašnjavaju vlastiti status. Kvaliteta i zadovoljstvo samačkim životom ovisni su o samoj interpretaciji statusa kao nametnutog ili izabranog.

Odgovori sudionica na pitanje o zadovoljstvu samačkim životom potvrđuju prijašnje nalaze prema kojima žene koje žive samačkim životom mogu osjetiti visok stupanj zadovoljstva. U obje grupe je više sudionica zadovoljno životom, ali je u grupi koja je sama po izboru zadovoljnih statistički značajno više, $\chi^2(1, N=30) = 12.04$; $p < .1$. To potvrđuje polaznu hipotezu. Sudionice koje su odabrale samaštvo su zapravo ostvarile svoje želje i, kao što njihovi odgovori o razlozima zbog kojih su same pokazuju, usmjerile se na ostvarivanje drugih ciljeva (karijere) ili zadovoljstvo pronalaze upravo u samaštvu. Sudionice koje su same iz prisile nailaze na prepreku u ispunjavanju vlastitih želja da pronađu partnera te je zbog tog razloga u toj grupi i više onih koje su nezadovoljne samaštvom, $\chi^2(1, N=35) = 3.36$; $p < .1$. Ipak, udio od 60 % sudionica koje ne žele biti same, a navode da su zadovoljne samačkim životom moguće je razmatrati i iz drugačijeg kuta. Pozitivan stav prema samaštvu koji ove sudionice izražavaju preko zadovoljstva samačkim životom može biti posljedica usmjerenosti na pojedine segmente samaštva koji odgovaraju sudionicama (primjerice više slobode), ali i kognitivne disonance koju doživljavaju u ovoj situaciji. Osobna želja da budu u vezi i stvarna situacija u kojoj vezu ne mogu ostvariti su u disonantnom odnosu. Budući da ovaj odnos ne može biti razriješen ponašanjem, moguće je da sudionice mijenjaju vlastiti doživljaj samaštva kao statusa koji u njima može izazvati zadovoljstvo. Podršku za takvo objašnjenje pruža i analiza odgovora o motiviranosti za promjenom statusa.

Pogleda li se postotak sudionica koje ne bi promijenile samački status, veći je u grupi po izboru – 23 %, dok u grupi koja je sama iz prisile samo 5,71 % sudionica ne bi započelo ljubavnu vezu. U analizi je važno zadržati se na jednoj grupi sudionica – one koje su same po izboru, a započele bi vezu da im se za to ukaže prilika. Moguće je više objašnjenja. Nažalost, u istraživanju se od sudionica nije tražilo da obrazlože odabir samaštva. Je li ono trajna odluka ili samo životna faza? Odgovori na ovo pitanje kao i na pitanje očekuju li da će zauvijek ostati same potvrđuju da se samaštvo doživljava kao

faza. Velik postotak sudionica ne smatra da će zauvijek ostati same i on se ne razlikuje među grupama, $\chi^2 (1, N=65) = 0.07$; $p>.1$. Ovakvi rezultati ne začuđuju jer je i uključen uzorak relativno mlad što može značiti da im je u odnosu na ponuđeni izbor muškaraca ili trenutne životne planove, samaštvo bolja alternativa. S druge strane, moguće je da sudionice žele ostati same, ali bi zbog jakog pritiska društvenih normi da nađu partnera to i učinile. Mogući uzrok je i socioekonomski status. Iako istraživanja samaca pokazuju da je njihov socioekonomski status bolji, sva su istraživanja provedena u inozemstvu. Valja naglasiti da je u našoj zemlji u materijalnom smislu još uvijek lakše živjeti u paru, što je naročito izraženo ukoliko se osoba odluči imati djecu.

Jedan od najčešćih razloga samaštva koji su sudionice navodile je bio nemogućnost pronalaska muškarca koji zadovoljava njihova očekivanja. Neovisno o tome jesu li same jer su to izabrale ili su na samaštvo prisiljene u većem postotku žene ne žele započinjati vezu s muškarcem koji ne zadovoljava njihova očekivanja, $\chi^2 (1, N=65) = 0.01$; $p>.1$. Ovakav rezultat se slaže s Kauffmanovom pretpostavkom (2003) da je započinjanje veze otežano u situaciji kada je osoba zadovoljna samačkim životom (a u našem uzorku je većina sudionica zadovoljna). U takvoj situaciji se pooštravaju uvjeti da se veza započne, a osobine koje potencijalni partner mora imati su zahtjevnije. Ovi rezultati ne pokazuju kolika je razina zahtjeva koju sudionice postavljaju, ali u svakom slučaju pokazuju da ona postoji i da se pri odabiru ispod nje ne ide.

Procjena vremena potrebnog za započinjanje ljubavne veze se činila zanimljivim pokazateljem eventualnih razlika jer procijenjeno vrijeme zapravo reflektira i motivaciju sudionica da započnu ljubavnu vezu. Iz tog je razloga pretpostavljeno da će sudionice same *po izboru* procjenjivati vrijeme potrebno za započinjanje veze dužim. One su motivirane za život u samaštvu i započinjanje veze im, barem u ovoj životnoj fazi, nije prioritet. Rezultati analize pokazuju da među grupama na ovom pokazatelju ne postoji značajna razlika, $t(55) = 0.38$; $p>.05$ što je u suprotnosti s polaznom pretpostavkom. Moguće je da je ovakav rezultat posljedica metodološkog nedostatka – premalog broja sudionica. Valja naglasiti i da sve sudionice nisu bile u mogućnosti procijeniti vrijeme tako da je u obradu uključeno svega 55 sudionica. Na osnovu deskriptivnih pokazatelja se može zaključiti da bi povećanjem broja sudionica možda bilo moguće dobiti razliku u očekivanom smjeru – da će sudionice koje su same vrijeme

potrebno da bi započele vezu procjenjivati dužim. U grupi sudionica koje su same po izboru raspon vrijednosti se kreće od 1 do 120 mjeseci, a u grupi sudionica koje su same iz prisile od 1 do 48 mjeseci. Moguće je da bi se povećanjem broja sudionica obuhvatilo i više sudionica koje kroz duže vrijeme ne bi započele ljubavnu vezu.

Premda je provedeno na malom i pristranom uzorku, ispitivanje je ukazalo na postojanje određenih specifičnosti koje se vežu uz populaciju žena koje žive samačkim životom. Kako je na područje samaštva, u istraživačkom smislu, usmjeren slabiji interes, nedostaju smjernice za osmišljavanje nacrtu istraživanja. Iz tog su se razloga neki nedostaci ovog ispitivanja uočili tek kasnije, zbog čega se dobiveni podaci ne mogu generalizirati. Iz tog bi razloga u budućim istraživanjima valjalo otkloniti i ovaj metodološki nedostatak te u ispitivanje uključiti veći broj sudionica. Pri odabiru bi valjalo posvetiti pažnju na podjednaku zastupljenost svih dobnih skupina budući da bi dob sudionica mogla biti važan čimbenik u istraživanju samaštva. Žene mlađe i starije dobne skupine bi trebalo odvojeno istraživati budući da postoje naznake da se u mlađoj dobnoj skupini samaštvo više prakticira kao faza, a ne kao životni stil.

Na pitanje dobnih skupina se nadovezuje i drugi problem koji se iskristalizirao u ovom ispitivanju – granica određivanja dobnih skupina. U ispitivanju je donja dobna granica bila 21 godina što se, u odnosu na društvene trendove, može smatrati niskom dobnom granicom. U budućim istraživanjima bi trebalo uzeti višu dobnu granicu što ponovo otvara novi problem. Koja se dob može uzeti kao granica između populacije za koju je samaštvo trenutna faza i populacije kojoj je samaštvo životni stil?

Pri podjeli sudionica na one koje odabiru samaštvo ili su na samaštvo prisiljene trebalo bi uključiti i neke objektivne kriterije (primjerice odnos broja pokušaja da se veza započne i broja realiziranih pokušaja). Zanimljivo bi bilo saznati nešto više o motivima zbog kojih biraju samaštvo, zbog kojih bi samaštvo podredile vezi. Također bi valjalo ispitivanje provesti i na muškoj populaciji samaca te provjeriti u kakvom su odnosu dobiveni podaci za oba spola.

ZAKLJUČAK

U istraživanju provedenom na uzorku od 65 sudionica koje žive bez bračnog partnera na području grada Bjelovara, prosječne dobi od 31 godine, utvrđeno je da postoje neke značajne razlike vezane uz način na koji sudionice same sebi objašnjavaju samački status, odnosno doživljavaju li ga kao sebi nametnutog ili kao vlastiti izbor.

1. U odnosu na zastupljenost pojedinih stilova privrženosti u ljubavnim odnosima u populaciji odraslih osoba odabranih po slučaju, u uzorku sudionica koje žive bez bračnog partnera mogu se uočiti određena odstupanja. Manji je postotak sudionica sigurne privrženosti u uzorku žena koje su same i one u manjoj mjeri doživljavaju da su na samaštvo prisiljene u odnosu na opću populaciju. Odbijajuće privržene su zastupljenije u uzorku sudionica koje su same, neovisno o tome jesu li odabrale samaštvo ili su na njega prisiljene. Zaokupljeno privržene u manjem postotku biraju samaštvo, a u većem postotku smatraju da su na samaštvo prisiljene. Analizira li se sastav grupa prema izgrađenom modelu o sebi, među sudionicama koje doživljavaju da su na samaštvo prisiljene je značajno manje onih sa pozitivnim modelom sebe. To je mogući razlog zbog čega je u toj grupi i izraženija dimenzija anksioznosti. Među sudionicama koje su samaštvo izabrale i sudionicama koje smatraju da su na samaštvo prisiljene ne postoji razlika u izraženosti dimenzije izbjegavanja, ali bi trebalo provjeriti javlja li se razlika ako se u obzir uzme i faktor dobi sudionica.

2. Analiza načina atribuiranja je pokazala da sudionice koje su same *po izboru* razloge samaštva atribuiraju internalnije i podložnije kontroli. Na skali stabilnosti nije nađena razlika u atribuiranju samaštva između grupa *po izboru* i *iz prisile*. Obje grupe samaštvo atribuiraju nestabilnim razlozima.

3. Sudionice koje biraju samaštvo i one koje smatraju da su na samaštvo prisiljene su u većoj mjeri zadovoljne samačkim životom premda je više zadovoljnih u grupi koja samaštvo odabire. Nezadovoljnih samaštvom je statistički značajno više među onima koje smatraju da su na takav status prisiljene. U obje grupe bi više sudionica započelo ljubavnu vezu, ali ne s muškarcem koji u potpunosti ne zadovoljava njihova očekivanja. Sudionice se ne razlikuju niti prema očekivanju da će zauvijek ostati same. U obje grupe većina sudionica ne očekuje da će ostati same. Moguće je da se razlikuju samo prema vremenu u kojem očekuju da će vezu započeti. Premda

prosječne vremenske procjene o tome kada bi mogle započeti vezu ne pokazuju da se grupe po ovom kriteriju razlikuju, razlike u rasponima vremenskih intervala sugeriraju da bi sudionice koje su same *po izboru* mogle vrijeme u kojem očekuju da će započeti ljubavnu vezu procjenjivati dužim što zahtjeva analizu na većem broju sudionica.

LITERATURA

- Anić, V. (1998). Rječnik hrvatskog jezika. Zagreb: Novi liber.
- Belsky, J. (1999). Modern evolutionary theory and patterns of attachment. U Cassidy, J. & Shaver, P.P. (Ed.), *Handbook of attachment: theory, research and clinical applications*. (pp. 152-156). New York: The Guilford Press.
- Bretherton, I. & Munholland, K.A. (1999). Internal working models in attachment relationships. U Cassidy, J. & Shaver, P.P. (Ed.): *Handbook of attachment: theory, research and clinical applications*. New York: The Guilford Press
- Cokarić, I. (2005). Konzistentnost privrženosti u različitim vrstama bliskih odnosa. Neobjavljeni diplomski rad. Zagreb: Odsjek za psihologiju Filozofskog fakulteta u Zagrebu.
- Feeney, J.A. (1999). Adult romantic attachment and couple relationships. U Cassidy, J. & Shaver, P.P. (Ed.): *Handbook of attachment: theory, research and clinical applications*. New York: The Guilford Press.
- Gordon, P.A., (2003). The decision to remain single: implications for women across cultures. *Journal of mental health counselling*, 25(1), (pp.33-44). <http://web.epnet.com>
- Hewstone M. (1998). Causal attribution: from cognitive processes to collective beliefs. Oxford: Basil Blackwell.
- Kamenov, Ž. i Jelić, M., (2003). Validacija instrumenata za mjerenje privrženosti u različitim vrstama bliskih odnosa: Modifikacija Brennanova Inventara iskustava u bliskim vezama. *Suvremena psihologija*, 6(1), 73-91.
- Kaufmann, J. (2003). Što žele single žene: traže li kraljevića iz bajke. Zagreb: Profil.
- Lewis, V.G. & Borders, D.L. (1995). Life satisfaction of single middle-aged women. *Journal of counseling and development*, Sept/Oct, Vol 74.
- Lipovšćak, M. (2004). Popis stanovništva, kućanstava i stanova 31. ožujka 2001:

Kućanstva prema broju članova i obiteljskom sastavu. Statističko izvješće 1199.
Zagreb: Državni zavod za statistiku

- Mayseless,O.,(1991). Adult attachment patterns and courtship violence. Family relations, 40(1), (pp.21-28).<http://web.epnet.com>
- Pennington, D.C.(1997). Osnove socijalne psihologije. Jastrebarsko: Naklada Slap.
- Perlmutter, M & Hall,E. (1992). Adult development and aging.
Chichester, New York, Brisbane, Toronto, Singapore: John Wiley & Sons.
- Peterson, C. (1990). Explanatory style in the classroom and the playing field.
U Graham,S. & Folkes, V.S. (Ed.):Applications to achievement, mental health and interpersonal conflict. New Jersey: Lawrence Erlbaum Associates.
- Pinel,E.,(2004). You're just saying that because I'm a woman: stigma consciousness and attributions to discrimination. Self and identity, 3. (pp.39-51).
<http://web.epnet.com>
- Russell, D. (1982). The Causal dimension scale: A measure of how individuals perceive causes. Journal of personality and social psychology, 42(6), (pp.1137-1145)
- Van Buren, A. & Cooley, E.L., (2002).Attachment styles, view of self and negative affect. North american journal of psychology. December 1, Vol.4, Issue 3.
<http://web12.epnet.com>
- Weiner, B (1986). Attribution, emotion and action. U R.M.Sorrentino i E.T. Higgins (Eds.), Handbook of motivation and cognition. New York: Guilford Press.
- Weiner,B (1990). Searching for the roots of applied attribution theory.
U Graham,S. & Folkes, V.S. (Ur.), Applications to achievement, mental health and interpersonal conflict. New Jersey:Lawrence Erlbaum Associates.